

Lunds universitet
Statsvetenskapliga institutionen

STVA21
HT12
Handledare: ingen handledning

”Vi” och ”de andra”

En diskursanalys av medias representation av ”somalierna” i
Forserum (2012)

Lydia Kidane

Abstract

Uppsatsen avser att utifrån Brune och van Dijks forskning av medias reproducering av ”den andre” undersöka hur ”somalier” i Forserum framställdes i media när det uppmärksammades att de blev utsatta för trakasserier och hot av ett tidigare känt ungdomsgäng i orten. Det empiriska materialet består av artiklar publicerade av Dagens Nyheter, Svenska Dagbladet, SVT Jönköpingsnytt, Aftonbladet och Jnytt mellan den 21 och 24 augusti 2012. Diskursanalys har använts som metodologisk vägledning. Studiens resultat visar att media till stor del reproducerar en bild av ”somalier” som ”den andre”.

Nyckelord: diskursanalys, media, ”vi och de”, ”somalier”, reproducering,

Antal ord:

Innehållsförteckning

1 Inledning	1
1.1 Syfte och frågeställningar	2
1.2 Tidigare forskning.....	2
1.3 Avgränsning.....	2
1.4 Disposition	3
2 Bakgrund	4
2.1 Vad har hänt?	4
3 Teori	6
3.1 Diskursanalys som teoretisk vägledning.....	6
3.2 Medias roll i skapandet av ”De Andra”	7
3.3 ”Invandrarna” i media.....	8
4 Metod	10
4.1 Diskursanalys som metodologisk vägledning.....	10
4.2 Material och avgränsning.....	10
4.2.1 Urval	11
4.2.2 Kort presentation av innehållet i artiklarna.....	12
4.2.3 Analytiskt tillvägagångssätt.....	13
4.3 Validitet och intersubjektivitet.....	13
5 Makten över orden	15
5.1 Annan kultur	15
5.2 Empati och omsorg	16
5.3 Vilka får komma till tals?	17
5.3.1 Politiker och tjänstemän.....	17
5.3.2 Röster från ”de andra”	19
5.3.3 Avpersonifiering och generalisering.....	19
5.4 Integration och utanförskap	20
6 Slutsatser och avslutande diskussion	23
7 Referenser	25

7.1 Rester och självkritik **Fel! Bokmärket är inte definierat.**

1 Inledning

”Jag vill påtala att det behöver inte alls handla om något rasistiskt dåd bara för att det är somalier inblandade. Gänget som gjort sig skyldig till dådet är kända.”

Anders Karlsson (C) kommunalråd i Nässjö (Petterson, SVT 2012-08-23)

I slutet av sommaren uppmärksammade ett flertal medier trakasserier och hot som under flera år skett mot invånare med somalisk bakgrund i småländska Forserum. Media rapporterade bland annat om barn som på väg till skolan blev mötta med okvädningsord och blivit kallade för ”jävla neger”. En busschaufför med somalisk bakgrund blev omotiverat misshandlad på en parkeringsplats och den somaliska föreningen fick sin lokal vandaliserad upprepade gånger. Problemen som fortsatte utan åtgärd ledde till att föräldrar valde att hålla sina barn hemma från skolan under terminens första dagar (Bunnvik, Jnytt, 2012-08-22). Vid en presskonferens i Forserum ifrågasatte kommunalrådet Anders Karlsson, med ovanstående citat, att det nödvändigtvis inte var rasistiska motiv bakom händelserna som inträffat de senaste åren och han tyckte att det hela hade tagit lite för stora proportioner när berörda föräldrar valde att låta barnen stanna hemma från skolan. Anders Karlsson fick även medhåll av Helen Tarenus som är kommunens högsta tjänsteman med integrationsansvar som svarade att ”det är väldigt viktigt att man tittar på samhället i stort, och inte direkt tänker att det här har att göra med att man är från Somalia eller något annat land – eller att det här skulle rikta sig mot män eller mot kvinnor, utan att man ser på vad som har hänt.” (Petterson, SVT 2012-08-23).

Jag reagerade på det mediala utrymmet politikerna fick i debatten och den frihet de tog att definiera vad som kan anses vara rasism eller inte. En hel del frågor och funderingar väcktes som är viktigt att undersöka närmare. Vem eller vilka får, respektive får inte, komma till tals i media? Hur framställs ”de drabbade” i media? Är ”de drabbades” omdöme och uppfattning inte i paritet med vad som anses vara rasism? Vem har egentligen makten över orden?

Medveten om den makt media har och dess påverkan på den allmänna opinionen är det följaktligen av intresse att studera bilden av ”invandrare”. I detta fall hur ”gruppen somalier” har framställts i och av media under tiden som händelserna i Forserum rapporterades i dagstidningarna.

1.1 Syfte och frågeställningar

Syftet med denna uppsats är att utifrån tidigare diskursanalytisk forskning om den stereotypa mediebilderna av ”invandrare” och reproducering av ett ”vi” och ett ”de” undersöka ”hur somalierna i Forserum” framställdes i svenska dagstidningar när debatten om hot och trakasserier blossades upp i Sverige i slutet av sommaren. Uppsatsen behandlar inte huruvida situationerna som uppstod hade bakomliggande rasistiska motiv eller inte, utan blickfånget för denna studie är att belysa ”somalernas” framställning i media. Mina frågeställningar lyder därmed:

- *Vilka kommer till tals i Forserumsdebatten?*
- *Hur framställs ”somalerna” i Forserum i media?*

1.2 Tidigare forskning

Det finns en uppsjö av forskare som behandlar konstruktion av ett ”vi och ”de” (Said 2000; Kamali 2004; de Beauvoir 2002) men utifrån olika dikotomier. Forskning har bidragit till att belysa media som nyckelspelare ”när det gäller att strukturera de bilder och diskurser med vars hjälp människor förstår världen” (Golding & Murdock 2000:70) och hur svensk media kan reproducera konstruktionen av ett ”vi-och-dem-tänkande” i kategorier som ”svenskar” och ”invandrare” där det görs en hegemonisk åtskillnad mellan ”oss” och ”dem” (SOU 2005:56 s.127f). Dessa synsätt kan hänföra ”somalerna i Forserum” till skapandet av ”de andra” och som ligger till grund för uppsatsens teoretiska förståelse.

1.3 Avgränsning

Diskursanalysen har flera olika nivåer och angreppssätt som i sig kan anses vara en disciplin. Denna uppsats avser att diskutera och analysera diskursen ur det skrivna språket i specifikt valda nyhetsartiklar. Det innebär inte att en diskursanalys endast sträcker sig till det skrivna språket i media. Det finns dock i den här studien inte utrymme för att diskutera andra diskursiva praktiker såsom det talade språket, populärkulturella uttryck mm.

Det är med självkritiska glasögon som denna studie har bearbetats och som jag har ifrågasatt vissa vedertagna sanningar. För att inte falla i fällan att själv reproducera begrepp och stereotypa beskrivningar av människor har jag i denna studie flitigt låtit använda mig av citationstecken. Det betyder för den delen inte att reproduceringar av förenklade föreställningar i sig suddas ut, men däremot är

tanken att inte låta vissa begrepp och ord få styra textens innehåll. Citationstecknena blir således en påminnelse för läsaren vad orden kan inrymma och hur dessa många gånger används utan vidare reflektion.

1.4 Disposition

Uppsatsen inleds med en sammanfattning av vad som har hänt i Forserum. Detta ska betraktas som ett bakgrundskapitel till analysen. I kapitel 3 introduceras den teoretiska referensramen som följs av en redogörelse av de metodologiska tillvägagångssätten i kapitel 4. Därefter analyseras artiklarna i kapitel 5 med förankring i de teorier som presenterats i uppsatsen. För att skapa ordning i analysen har citat tematiserats och teman har skapats genom växelverkan mellan teori och läsning av artiklar. I kapitel 6 sammanfattas analysen med en avslutande diskussion.

2 Bakgrund

Detta kapitel avser att ge en översiktsbild av vad som rapporterats i media kring händelserna i Forserum. Det är av betydelse att få ett grepp om händelseförloppet kring vad som skett för att få en förståelse av arbetsförhållandet mellan teorin och läsningen av artiklarna i analysen.

2.1 Vad har hänt?

Den 21 augusti rapporterar SVT Jönköpingsnytt om att familjer med ”somalisk” bakgrund håller barnen hemma från skolan och att den somaliska föreningen uppmanat familjerna att flytta från samhället på grund av fortsatta trakasserier och hot av ett gäng. Skolans ledning tar kontakt med föräldrarna för att informera de om vikten av skolnärvaro. Om eleverna inte kommer tillbaka snart kan det bli aktuellt att anmäla föräldrarna till Skolinspektionen. Annika Bertling, biträdande rektor på skolan poängterar för Aftonbladet att Sverige har skolplikt (Dawod, Aftonbladet, 2012-08-22).

Flera medier börjar fatta intresse för fallet och rapporterar om händelserna i Forserum. I de flesta artiklar som publiceras står dock Tidningarnas Telegrambyrå som avsändare.

Busschauffören Mohammed Diriye berättar hur han fick ett knytnävslag i ansiktet av en av männen i gänget när han försökte parkera sin bil på en parkeringsplats. Gänget har tidigare försökt hindra Mohammed Diriye från att parkera bilen på platsen. När polisen väl kom dit tog de fotografier på skadorna och åkte sedan därifrån. Mohammed Diriye som pekade ut gärningsmannen till polisen fick som svar att ”det är fult att peka”. Hans dotter Shamse berättar att några killar kastar sten och skriker rasistiska glåpord efter henne när hon är på väg till skolan (Dawod, Aftonbladet 2012-08-22). Denna mediala uppståndelse leder till att Nässjö kommun sammankallar till presskonferens den 22 augusti i Centrumkyrkan i Forserum. Anders Karlsson som är kommunalråd i Nässjö kommun säger att gängets motiv inte är rasistiskt och förklarar att gänget är en mindre grupp ungdomar med problem sedan tidigare. Han får medhåll av Helen Tarenius som är integrationsansvarig i kommunen. Jan Rydholm arbetar som verksamhetschef för socialtjänsten i Nässjö och ser händelserna som extraordinära. Han hoppas att uppmärksamheten i medierna ska få invånarna i Forserum att diskutera frågor kring integration och utanförskap runt middagsborden (Norman, Svenska Dagbladet, 2012-08-23). Christer Edlund,

enhetschef för polisen förstår inte ”somalernas” missnöje med polisens hantering av anmälningarna. Enligt Edlund har tre konkreta anmälningar om brott mot personer med ”somalisk” bakgrund gjorts och att antalet brott i Forserum visar på en nedåtgående trend. Han ser inte att den mediala uppståndelsen som pågått kring polisens agerande skulle innebära att polisen behöver ändra sitt arbetssätt (Norman, Svenska Dagbladet, 2012-08-23). Tre anmälningar har polisen fått in och ännu finns inga misstänkta. Sammanfattningsvis, kan artiklarna utläsas som att det råder olika bedömningar från kommunen och från ”somalernas” håll gällande att det skulle finnas rasistiska motiv bakom trakasserierna och hoten.

En pastor vid namn Daniel Wramhult som ofta träffar ”somaliska” familjer i Centrumkyran blir intervjuad av Aftonbladet. Wramhult är övertygad om att det är betydligt fler brott mot personer med ”somalisk” bakgrund som har skett än vad polisen har fått in (Dawod, Aftonbladet 2012-08-22). Jnytt som är en lokal webbtidning med fokus på småorter rapporterar bara kort att Samhällsföreningen i Forserum anordnat ett fackeltåg för att visa somalierna sitt stöd.

Erik Helmersson i Dagens Nyheter fattar pennan några dagar senare efter att händelserna florerat i media. I en ledarartikel skriver han att det i media har debatterats huruvida ”det är rasism eller vanlig kriminalitet bakom trakasserierna” (Helmersson, Dagens Nyheter, 2012-08-24) men att han anser – bortsett från det – att det är ett faktum att ”somalier”, ”i sin roll av både afrikaner, muslimer och ofta lågutbildade, är en grupp som inte står högt i rang i samhället” (ibid, 2012-08-24). Helmersson ändrar sedan ämne och börjar berätta om att han förstår att kommuner begär ökat stöd från staten för att kunna ta emot den ökade mängd ”somaliska” flyktingar som kommer, men att det är orättvist att se de som ”svårintegrerade och kostnadskrävande” (ibid, 2012-08-24). I en studie från tankesmedjan Fores, ”Företagarnas flykt” som studerat ”somaliers” företagsamhet, kan Helmersson läsa att Storbritannien lyckats välintegrera ”somalier”. Anledningen till att Sverige misslyckas enligt Helmersson beror på att Sverige är ett byråkratiskt land med för höga skatter och dyra lokaler. ”Somalierna”, enligt Helmersson är företagsamma och ”de” lämnar Sverige för att starta företag i ett enklare land som Storbritannien istället. Avslutningsvis, menar Helmersson att studien ”Företagarnas flykt” kan förklara all integrationsproblematik och inte gälla enbart ”somalier”.

3 Teori

I detta kapitel redogörs inledningsvis begreppet diskursanalys för att kunna begripliggöra och förstå innebörden av förhållningssättet till diskursanalysen i uppsatsen. Vid användning av diskursanalys är teori och metod nära sammanlänkat på grund av synen på kunskap och språk, därför är det svårt och även missvisande att hålla isär de två vid redogörelsen av teorin. Kapitlet kommer därför presentera teorin och de metodologiska perspektiven gemensamt men redogör för metodens tillvägagångssätt i det nästkommande kapitlet. Den teoretiska ramen utgörs av Brune och van Dijks forskning kring konstruktionen av "de andra" som båda tidigare studerat medias skapande av dikotomier som är av särskild relevans i denna studie.

3.1 Diskursanalys som teoretisk vägledning

Diskurs är ett förhållningssätt på hur vi uppfattar, talar om och ser på världen. I samband med att en diskurs skapas uppstår det förhållningsregler som människan rättar sig efter och som i sin tur upprätthåller och reproducerar medvetna och omedvetna maktstrukturer som även kan kallas för utestängningsmekanismer. Makt uttrycks i relation mellan människor och medför att vissa gynnas på andras bekostnad (Foucault 1993:38). Dessa utestängningsmekanismer kan exempelvis bestå av vad som är rätt eller fel, normalt eller onormalt, tradition eller inte tradition. Vid användning av diskursanalys studeras samhällsfenomen där språket står i fokus. Språket speglar dock inte verkligheten i dess rätta mening utan bidrar snarare till att forma den. Enligt Foucault (1993) är språket sprunget av den intima förbindelsen mellan kunskap och makt, den etablerade kunskapen som kan reglera subjektpositioners handlingsutrymme och avgör "vad som kan sägas, vem som får säga det och varifrån, dvs. från vilka olika positioner något sägs och hur något sägs" (Bergström & Boréus 2005:305ff). En diskurs kan därför beskrivas som ett förankrat system där viss kunskap anses vara legitim medan annat förkastas. Till detta utmärks även att vissa får uttala sig med auktoritet och andra inte (ibid 2005:309).

Ur ett metodologiskt perspektiv möjliggör diskursanalys att för forskaren kunna lyfta fram och uppmärksamma nya aspekter på vedertagna samhällsområden och på ett övertygande sätt kunna visa dolda strukturer som ryms inom diskursen (Esaiasson 2009:239). För förståelsen av "de andra" är diskursanalys en lämplig process eftersom det rör sig i ett fält som anses vara naturligt, osynligt och icke mätbart (SOU 2005:41 s.95).

I diskursanalys är teori och metod sammanvävda i en enhet. Det innebär att användningen av metoden inte kan vara lösryckt från de grundläggande filosofiska premisserna som presenteras. Trots att diskursanalys som teoretiskt och metodologiskt angreppssätt har funnits länge så finns det inga direkta regler på arbetsprocessen. Det uppmuntras att bredda sina teoretiska perspektiv och använda sig av nya metoder men det kräver kunskap och översikt över fältet för att få ramen att hänga ihop. Grundläggande är att forskaren är konsekvent i sin användning av teori och metod för att kunna upprätthålla en legitim vetenskaplig producerad kunskap som läsaren kan följa. Syftet med diskursanalys är inte att hitta sanningen bakom diskursen, en sådan sanning finns inte eftersom det aldrig går att nå verkligheten utanför diskurserna (Winther-Jorgensen & Phillips 2000). Kategorisering av vad som är rätt eller fel inom diskursen faller sig därför platt som resultat. Arbetet går däremot huvudsakligen ut på att undersöka mönster i utsagor från det som faktiskt har sagts eller skrivits i en diskurs och även undersöka ”vilka sociala konsekvenser som olika diskursiva framställningar av verkligheten får” (Winther-Jorgensen & Phillips 2000:28). Eftersom forskaren oftast själv befinner sig i diskursen som studeras eller i annan form av diskursiv struktur gäller det därför i den mån det går lägga värderingar och åsikter åt sidan och genom en systematisk och transparent arbetsprocess redogöra för resultaten (Winther-Jorgensen & Phillips 2000:10f,f).

3.2 Medias roll i skapandet av ”De Andra”

De stora massmedierna kan antas bedriva dold maktutövning genom att göra anspråk på att beskriva verkligheten samtidigt som de konstruerar verkligheten och låter vissa segment trängas undan (Börjesson 2003:16; Bergström & Boréus 2005:14). Den västerländska mediavärlden kan dessutom presentera en negativ och stereotyp bild av ”invandrare” som exempelvis obildade, avvikande och uppkomsten av samhällsproblem (Van Dijk i SOU 2005:41; Brune 1998:89). Detta gör det desto mer intressant att gräva sig djupare och analysera vad media förmedlar för information.

Media, en institutionell maktapparat med inflytande över samhällets dagordning, har länge funnits som forskningsobjekt inom akademien. Ett område har varit studerandet av medias reproducering av vedertagna normer och föreställningar som råder i ett samhälle. Den statliga offentliga utredningen från 2006 vid namn ”Mediernas vi och dom” beskriver hur de flesta journalister föds fram i ett socialt forum som redan infinner sig i ett hårt inrutat ”vi-och-dem-tänk” och som reproduceras genom livets olika offentliga rum såsom förskolan, skolan, media och det politiska systemet. Journalistutbildningen kan sedan, som en av många maktcenter, förstärka studenternas reproducering av de vedertagna värderingar, normer och föreställningar som råder om ”de andra”. Med denna ”kunskap” i bagaget kan journalister medvetet eller omedvetet fortsätta arbetet med att

fasthålla reproduceringen och skapandet av dikotomier. Självfallet går det inte att ensamt anklaga det mediala samhället för reproducering av negativa föreställningar av ”de andra”. Det är i samverkan med bland annat institutioner, myndigheter, utbildningssystem och arbetsmarknad som konstruktioner skapas och vidmakthålls (SOU 2006:21 s.9).

Begreppet ”vi” och ”de”, ”de andra” och ”andrafiering” förklarar ett motsatsförhållande eller en konflikt som finns mellan ”oss” och ”de”(Brune 1998; Brune i SOU 2006:21; Kamali i SOU 2005:41). Det är en identitetskonstruktion som mediernas språk kan skapa när de berörda parterna presenteras i texter som i sin tur utformas hos läsaren. Där är ”vår” definition, förklaring och problemformulering det legitima och det är ”vi” som sitter med lösningen på problemet (Brune, 1998:29). Texten konstrueras så att ”vi” talar om ”dem” på ett sätt som utesluter ”dem” eller ger ”dem” en marginell påverkan att själva kunna måla fram sin egen konstruktionsbild. Inte heller ses ”de andra” som potentiella läsare av texten ”vi” producerar, med andra ord texten är inte tänkt att den ska läsas av ”de”. (van Dijk i SOU 2005:41 s.123). ”De” tillges negativa egenskaper och förmågor som ”vi” inte har och som ”vi” inte önskar få. Att låta språket generalisera och avpersonifiera genom att inte låta ”de andra” komma till tals är ett bidrag till skapandet av dikotomin. Skillnaderna mellan ”oss” och ”dem” kan överdrivas till att ”vi” beskriver ”vår” kultur som något ”de” inte har förståelse för eller tillräcklig kunskap nog att kunna delta i (Brune i SOU 2006:21 s.91). Genom skapandet av identitetskonstruktionen av ”de andra” tillges och formas samtidigt en självbild med positiva egenskaper till ”oss” utan att det för den skull behöver nämnas explicit i texter. Ett ytterligare karaktäristiskt drag i representationen av ”De andra” är vid ”den övergripande strategin för positiv självframställning (om ”oss”) ingår ett rutinmässigt förnekande eller förmildrande av rasism, särskilt bland eliterna” (van Dijk i SOU 2005:41 s122).

3.3 ”Invandrarna” i media

Nyhetsstexter som skriver om ”invandrare” har länge kritiserats just för att de är del i förstärkandet av polariseringen och reproduktionen av ett ”vi” och ett ”de” (Gunilla Hultén 2009; Brune 1998). Enligt van Dijk (2005) tenderar vardagligt nyhetsrapporterande om ”de andra” begränsas till fåtal ämnen och handla om stereotypa ämnen – problem som rör mottagningsfrågor, kulturell integration och avvikande beteenden (van Dijk i SOU 2005:41 s.123). Den information som människor i väst får om utomeuropeiska länder som är minoriteter i de europeiska länderna kommer till stor del från västerländsk massmedia. Van Dijk menar att media tillhör en elitediskurs och är därför en bidragande faktor till reproduktionen av rasism och strukturell diskriminering. Rasism definierar han som en struktur som är inbyggt i hela samhället som bygger på dominans och social ojämlikhet vilket leder till att människor får olika positioner i samhället. Det i sin tur leder till

att människor inte får samma tillgång och möjlighet att utnyttja resurser såsom utbildning, jobb, bostad, kontaktnät, språk etc. Dominans förklaras som ”en grupps missbruk av makt över en annan och utövas genom två interrelaterade system av sociala och sociokognitiva praktiker – å ena sidan en rad olika former av diskriminering, marginalisering, utestängning eller problematisering och å andra sidan fördomsfulla och stereotypa åsikter, attityder och ideologier” (van Dijk i SOU 2005:41 s. 115).

Brune förklarar att upphovet till polariseringen kan bero på att det finns en given mall på hur mediala nyheter ska rapporteras in och när olika slag av medier beskriver en händelse likadant ter den sig för att vara den sanna (1998:31). Journalistikens brister kan ytterligare förklaras genom att nyhetsarbetet utförs under tidspress där nyansering och kontroversiella källor inte får lika mycket utrymme. Istället finns färdiga strukturer för nyhetsrapportering som inriktar sig på rutinbevakningar (Brune 1998:93) Dessutom tenderar nyhetsjournalistik att söka sig till myndigheters diskurser vid informationsinsamling och för de som inte har definitionsmyndighet i samhället kan media själv konstruera en bild och låta andra svara för objektens åsikter (Brune i SOU 2006:21 s. 91). Enligt van Dijk (2005) finns även en förklaring i att det är de ”vita” som har tolkningsföreträde ”i den etniska situationen” innan texten går i tryck. Oavsett orsak till varför en ”etnisk” eller en ”invandrarfråga” lyfts fram i media så eftersöks (vita) politiker, fullmäktigeordförande, poliser, professorer eller andra ”experter” för intervju och citering. De gånger då minoritetsgrupper och minoritetsorganisationer får göra sin röst hörd är deras trovärdighet inte likställd med de ”vitas” referenser. Svaret på det kan bero på att minoritetsorganisationer inte har samma artilleri av PR och lobbying samt att de enligt studier misstänks vara partiska i valda frågor i jämförelse med ”vita” som anses vara ”objektiva” (van Dijk i SOU 2005:41 s.126).

Van Dijk förtydligar att media generellt ägnar mer uppmärksamhet åt ”de problem som tillskrivs minoriteter än åt de som upplevs av minoriteter” (van Dijk i SOU 2005:41 s.131). Vidare när media skildrar skillnader mellan ”vi” och ”de” kan det uppfattas vara för ”deras” fördel och de åtgärder som föreslås kan byggas på empati och omsorg. En enskild rapport som arbetar med dessa former av dikotomier uppfattas nödvändigtvis inte som en del av en rasistisk diskurs men vid återkommande inslag i nyhetsdiskursen över ”invandrare” skapas en stereotyp och kategorisering av ”invandrarna” som ett ”icke-vi”. ”Invandraren” tilldelas rollen som offer som anses behöva bli hjälpt av ”oss”. När ”de” ikläds rollen möter ”de” empati och förståelse men är samtidigt omyndigförklarade i ”deras” avsaknad att få vara med och styra händelseutvecklingen i media” (Brune 1998:88ff; Brune i SOU 2006:21 s.91).

Det begreppspar som sammanfattningsvis visar är att skillnaderna indikerar på ”vår” överlägsenhet i paritet med ”deras” underläge. Det är utifrån denna teoretiska förståelse som artiklarna angrips och analyseras. I studien är det viktigt att kritiskt reflektera och öppet tolka materialet för att minimera risken att endast bekräfta en teori som gjorts på förhand.

4 Metod

Detta kapitel avser redogöra för de metoder som ligger till grund för den här uppsatsen. Avsikten är att förtydliga de metodologiska angreppssätten och på så vis även underlätta förståelsen av studiens analys och slutsatser. Ytterligare aspekter som kommer tas upp är studiens validitet och intersubjektivitet.

4.1 Diskursanalys som metodologisk vägledning

Denna uppsats baserar sig på en kombination av både en beskrivande del, där frågan om vilka som kommer till tals i den mediala debatten ställs (Teorell & Svensson 2007:98ff), såsom en förklarande del, där den diskursiva teorin används för att förstå den mediala beskrivningen av händelserna i Forserum. Diskursanalysen kommer genomlöpande användas för att förstå och analysera de texter som avses att studera.

Lundquist (1993:97) framhäver att man som forskare inte bör bli allt för bunden till konventionella metoder och att det således inte finns ett metodologiskt måste. Detta är en fruktbar inställning och jag kommer därför inte lägga alldeles för stor vikt vid metodologiska teorier utan kommer istället att försöka beskriva de olika metodologiska stegen på ett så enkelt och strukturerat sätt som möjligt.

4.2 Material och avgränsning

De mediala forumen är många och förmedlas via olika kanaler såsom tidningar, tv, på webben och på radio samt via bloggar och på andra sociala medier. Utbudet kräver en tydlig avgränsning för att kunna göra materialmängden överskådlig. Valet av tidningar – skrivande media – som studiematerial underlättar i analysarbetet eftersom materialet är lättillgängligt på nätet och språket är nedskrivet. I denna studie avgränsas media till att närmare bestämt bestå av tidningarna Dagens Nyheter, Svenska Dagbladet, Aftonbladet, Jnytt samt programmet SVT Jönköpingsnytt's tryckta material. Urvalet av dessa tidningar har gjorts för att kunna ge en bred variation på artiklar från olika redaktioner och skribenter med förhoppning om att det ska bidra till fler synsätt i analysen. Den begränsade mängden tidningar – sammanlagt fem stycken – gör det dock omöjligt att besvara huruvida media generellt sett antas framställa ”somalier i Forserum” i dikotomier. Med vetskap om problematiken med studiens begränsade urval kan

arbetet trots det fortsätta med syftet att förenkla en komplex verklighet (Teorell & Svensson, 2007:42; Lundquist 1993:105ff).

4.2.1 Urval

Denna studie baserar sig på en textanalys av sex stycken tidningsartiklar. Det har stundtals varit lite svårt att hitta information kring debatten som fördes kring händelserna i Forserum. De artiklar som till en början hittades var väldigt korta och vid första anblick hade de liknande utgångspunkter vilket förklaras av att Tidningarnas telegrambyrå (TT) stod som avsändare eller har använts som källa. Således var det med viss frustration som sökandet efter nyhetsartiklar blev aningen annorlunda än vad jag inledningsvis hade tänkt mig – det blev istället att fokusera på några få artiklar än flera, något som dock tillät mig att analysera de specifika texterna på ett djupare plan.

Valet att studera SVT Jönköpingsnytt har gjorts, eftersom de var först med att skriva om händelserna i Forserum. Vidare har SVT Jönköpingsnytt ett regionalt fokus som kan bli ett bra komplement till Dagens Nyheter och Svenska Dagbladet som har ambitionen att sträcka sig till läsare över hela landet. Valet av att studera Jnytt motiveras av att den som gratis webbtidning når ut till lokala läsare och att den möjligtvis kan belysa händelser som skett i närliggande orter på annorlunda sätt. Innan Jnytt valdes fanns en tanke att välja Jönköpingsposten som är en större tidning men det krävdes prenumeration för att kunna läsa den digitala versionen. Tidningen föll därför på kriteriet att jag ville att studiematerialet skulle vara lättillgängligt för läsarna. Jnytt och Jönköpingsposten ingår dock i samma koncern, så det antas ett utbyte av nyhetsinformation mellan redaktionerna, alltså antagandet att nyhetsrapporteringen inte skiljer sig i så hög grad.

Smålandsposten var också på listan av val men vid närmare läsning visade det sig att Tidningarnas Telegrambyrå stod som avsändare de första tre dagarna när händelserna i Forserum uppmärksammades, vilket i sig kan vara anmärkningsvärt för en tidning som tordes uppmärksamma regionala nyheter med texter skrivna av sina egna journalister. Även hos Dagens Nyheter och hos Svenska Dagbladet stod Tidningarnas Telegrambyrå som avsändare de tre första dagarna men valet att studera Dagens Nyheter och Svenska Dagbladets senare skrivna artiklar har gjorts eftersom de är ledande dagstidningar i Sverige. Därutöver har jag valt en kvällstidning, nämligen Aftonbladet. Tanken med att ha denna blandning av både dags-, kvälls- och lokaltidningar är att kunna analysera händelserna från olika synvinklar. Kvällstidningar har ett behov att sälja lösnummer, vilket gör att de ofta anklagas för sensationsjournalistik. De nationella dagstidningarna Dagens Nyheter och Svenska Dagbladet kan å sin sida tänkas utgå från en storstadsmentalitet, något som osynliggör de lokala perspektiven – en lucka som då fylls genom en analys av rapporteringen i SVT Jönköpingsnytt och Jnytt som har ett regionalt fokus. Förutom att göra val i vilka tidningar som kommer att

studeras så behövs det göras en avgränsning i antal artiklar som ska läsas och val av vilka dagar som ska studeras. En artikel från varje tidning kommer att studeras för att skala ner materialet till en överblickbar mängd texter, men med undantag från SVT Jönköpingsnytt och Jnytt där två artiklar kommer att analyseras. SVT Jönköpingsnytt var först med att rapportera om händelserna. Därför är det intressant att också följa tidningens nästkommande dagsrapportering. Jnytt publicerade för korta artiklar för att ge analysen ett större djup i analysen därför valde jag att analysera två artiklar från Jnytt. Tidsramen för artiklarna sträcker sig från dag 1 till dag 4, närmare bestämt från den 21 augusti till den 24 augusti. Dag 1 är då media för första gången rapporterade om händelserna i Forserum och valet av att ta med Dag 1 görs eftersom ramen för den fortsatta mediala debatten kan påverkas av hur den först rapporterades in. De följande dagarna analyseras med motiveringen att artiklarna kan befästa det som tidigare sagts eller ändra om debattens ursprungssyfte. Här nedan följer vilka tidningar som analyserats och datumerna de publicerades i media:

Tidningar/Dagar	21-aug	22-aug	23-aug	24-aug
SVT Jönköpingsnytt	X	X		
Aftonbladet		X		
Jnytt		X		X
Svenska Dagbladet			X	
Dagens Nyheter				X

4.2.2 Kort presentation av innehållet i artiklarna

Nedans ges en kort sammanställning om varje artikels innehåll och vilka som står bakom artiklarna. Det är inte tänkt att beskrivningen ska vara uttömmande utan det ska snarare ge en förförståelse för analysen att veta vem som skrivit vad och när. Det är ingen ny information som presenteras än det som redan framkommit i bakgrundskapitlet.

Den första artikeln i SVT Jönköpingsnytt skrevs av Marie Askelöf den 21 augusti 2012. Askelöf skriver om misshandel och stenkastning som satt skräck i de somaliska familjerna i Forserum (SVT Jönköpingsnytt, 2012-08-21).

”Inte nödvändigtvis rasism”, så lyder rubriken i den andra artikeln av SVT Jönköpingsnytt skriven av Ida Andersson den 22 augusti 2012. Andersson rapporterar från presskonferensen och citerar kommunalrådet Anders Karlssons och Helen Tarenius uttalanden (SVT Jönköpingsnytt, 2012-08-22).

Aftonbladets journalist Nivette Dawod skrev den 22 augusti en artikel om att ”somalier” tvingas fly från sina hem i Forserum. Dawod intervjuar en 14-årig flicka och hennes pappa som blivit utsatta för våld och trakasserier. En pastor som har tät kontakt med ”somalier” i Forserum citeras om händelserna. Även kommunalrådet Anders Karlsson citeras i artikeln.

Gunilla Brunnvik, nyhetschef i Jnytt, står som författare bakom båda artiklarna publicerade på webben den 22 och 24 augusti. Brunnvik rapporterar i den ena artikeln om att somaliska barn hålls hemma från skolan på grund av trakasserierna och hoten (Jnytt, 2012-08-22). I den andra artikeln skriver Brunnvik om fackeltågen som hölls till stöd för de somaliska familjerna (Jnytt, 2012-08-24).

I Svenska Dagbladets artikel, rapporterar Filip Norman om vilka åtgärder polisen och socialtjänsten i Nässjö har tänkt vidta för att förhindra att händelserna i Forserum upprepas. Verksamhetschefen för socialtjänsten i Nässjö och enhetschefen för polisen i Eksjö intervjuas (Svenska Dagbladet, 2012-08-23).

Dagens Nyheter publicerar en ledarartikel skriven av Erik Helmerson med rubriken ”Knappast dömda till utanförskap” (2012-08-24). Helmerson ser ett problem att bara skuldbelägga ”somialierna” för integrationsproblemen som uppstått. Han anser att samhället också bär ett ansvar.

4.2.3 Analytiskt tillvägagångssätt

Det praktiska analysarbetet har till en början bestått i att läsa igenom texterna och se vilka som direkt kommer till tals. Därefter har även innehållet undersökts genom att vissa ord har kodats i kategorier för att få ett grepp om vad som faktiskt sägs och vad som utelämnas i texterna (Hartman 2004:287; Grönmo 2006).

Då fokus i denna studie består i att bland annat förstå ”hur somalierna framställs” i den mediala debatten så har vissa begrepp och kategorier varit hjälpsamma att utgå ifrån i analysdelen (Hartman 2004:287). Dessa kategorier har dock endast använts i mitt förarbete och i själva kartläggningen av texterna, därefter har de inte lika strikt beskrivits i analyskapitlet. De kategorier som har använts för att analysera nyhetsartiklarna är: 1) rasism, 2) somalier, 3) utanförskap, 4) integration, 5) kulturella skillnader och 6) social utsatthet.

Analysdelen är därefter genomgående underbyggd med citat som är uppdelade i tematiserade underrubriker från de olika nyhetsartiklarna. Dessa citat varvas sedan med den teoretiska ramen, för att förklara delarna i tolkningsarbetet och således även öppet redovisa för läsaren de olika resonemang som förts.

4.3 Validitet och intersubjektivitet

Ett enkelt sätt att testa validitetens i en kvalitativ studie är att fråga ifall den svarar på de givna frågeställningarna. Tydlighet under hela studiens gång i kombination med att uppsatsen öppet kommer redovisa för de argument som förs gör att studien har för avsikt att uppnå en god validitet (Teorell & Svensson 2007:55ff).

Eftersom den valda forskningsdesignen kräver en tolkning av data är det av betydelse för trovärdigheten i undersökningen att den är på en hög nivå av intersubjektivitet. Frågan är dock om det finns en solid grund för kunskap och om det finns en uppfattning av världen som är fri från tolkning (Beckman 2007:70).

Det är dock värt att kort nämna något om intersubjektiviteten *versus* objektivitet som ett fenomen, då jag anser att detta är något komplext. En god forskning bör självfallet uppnå intersubjektivitet genom att presentera olika metoder som avses att användas, men även genom att tydligt presentera både analys och forskningsresultat (Teorell & Svensson 2007:280f). Det är viktigt att poängtera att min världsbild och förförståelse påverkar sättet att se och analysera kring olika samhällsfenomen. Därav känns Bergström och Boréus ideal om ett neutralt observationsspråk (2005:36) som ett ideal svårt att eftersträva, då man faktiskt gör sig själv en otjänst genom att tro att det ska finnas någon slags vetenskaplig objektivitet (Teorell & Svensson 2007:280). Alla påståenden och antaganden som gjorts kommer därför öppet redovisas. Diskursanalytikern har som tidigare nämnts oftast ett förhållande till den diskurs som analyseras även om syftet är att distansera sig från diskursen och visa utsagorna som de är. Med detta i bakhuvudet stävjar denna studie att uppfylla kravet på intersubjektivitet, där efterfrågan på den interna legitimiteten är av grundläggande betydelse (Badersten 2006:103 ff).

5 Makten över orden

Med utgångspunkt i den diskursiva teorin om en medial reproducering av ett ”vi” och ett ”de” kommer detta kapitel att analysera empirin. För att förtydliga tolkningarna och lyfta formuleringar som bekräftar diskursen försöker denna studie genomgående underbygga resonemangen med citat som valts att kursivera. De teman som skapats är: annan kultur, empati och omsorg, integration och utanförskap samt vilka får komma till tals?

5.1 Annan kultur

”De är nog vana med andra tag. Jag vet inte hur polisen fungerar i Somalia, men tror att förhållandet mellan medborgare och polis är annorlunda och kanske lite tuffare, lite bryskare. De kanske bör fundera på polisens arbetssätt i Sverige”, säger Christer Edlund (Norman, Svenska Dagbladet, 2012-08-23).

Så svarar enhetschefen för polisen Christer Edlund till Svenska Dagbladet när han får frågan om polisen har tänkt ändra på sina rutiner efter att det framkommit att ”somalierna” blivit utsatta för våld och vandalism under flera år. Klagomålen kommer från den somaliska föreningen som känner att anmälningarna inte lett till några rättsliga åtgärder. I citatet ovan förklaras klagomålen med ”somaliernas” kultur och oförståelse till att förstå ”vår” kultur. Dels kan ”somaliernas” ursprung orsaka ett beteende som avviker från ”oss”. Dels kan ”somaliernas” kultur krocka med ”vår” svenska kultur, vilket då orsakar problem. Edlunds syn på ”somaliernas” klagomål kan ses som ett problem orsakat av ”kulturkrocken”. Citatet i sin helhet tycks ge en bild av ”somalier” som okunniga i sakfrågan men även generellt sett när Edlund uttrycker ”de är nog vana med andra tag” och ”de bör kanske fundera”. Ordet ”de” kan bytas ut mot ”alla somalier i Forserum”, vilket synliggör en generalisering av ”somalier”.

Annika Bertling, biträdande rektor på den skola som de ”somaliska” barnen hölls hemma från, säger följande till Aftonbladet:

”Vi har tagit upp en kontakt med föräldrarna. Vi har ju skolplikt i Sverige” (Dawod, Aftonbladet, 2012-08-22)

Föräldrarna har kontaktats för att informera om den skolplikt som råder i Sverige vilket kan uppfattas som att ”somalierna” inte vet eller har lärt sig det. Stereotypin om ”invandrare” som okunniga framträder subtilt i citatets kaxiga underton. Fyllningsordet ”ju” i citatet kan förmedla att det är en självklarhet för ”oss” att

”vi” har en skolplikt i Sverige men inte en självklarhet för ”de”. Det tåls att fundera över om citatet ovan hade sett ut så om det hade varit barn med ”svensk” bakgrund som hållits hemma från skolan.

Brune (1998) beskriver hur ”vi” har förmågan att framställa ”vår” kultur som överlägsen ”deras” och att ”vi” också har förmågan att nedvärdera ”deras” kunskap” i förhållande till ”oss”. Kulturförklaringarna blir på det sätt ett led i främlingsskapandet av ”somalierna”.

5.2 Empati och omsorg

När media beskriver situationer där ”invandrare” framträder som brottsoffer kan det finnas en risk att media förstärker skillnader i konstruktionen av ett ”vi” och ett ”de” trots att nyhetsrapporteringen har ett välvilligt syfte; att visa empati och omsorg (Brune 1998).

”Det här är ett samtalsämne som jag hoppas ska föras vid alla middagsbord i Forserum”, säger Jan Rydholm, verksamhetschef för socialtjänsten i Nässjö (Norman, Svenska Dagbladet, 2012-08-23).

De samtalsämnena som Rydholm engagerat vill att invånarna i Forserum ska tala om är integration och utanförskap. Bilden som målas upp ur artikeln kan tolkas som att kommunen har en önskan att invånarna tar sig en stund och funderar över hur ”somalierna” ska integreras in i samhället och kunna lämna det utanförskap ”de” befinner sig i. Det anmärkningsvärda är att de få gånger som ”somalier” fick göra sin röst hörd i studiematerialet beskrev ”de” inte sig själva som svårintegrerade eller att ”de” kände ett utanförskap i Forserum. Brune menar att när media ger ”invandrare” rollen som offer tillkommer mycket empati men ”de” får samtidigt inte påverka den självbild media spelar upp. ”De” omyndigförklaras på grund av sin avsaknad i det mediala historieberättandet (1998). Det finns uppenbarligen empati men ingen förståelse för ”somaliernas” situation när eliten väljer att förklara den rasism ”de” utsätts för som ett integrationsproblem.

I Aftonbladets artikel får pastorn Daniel Wramhult göra sin röst hörd:

”Jag tror inte att folk har förstått hur utstuderade trakasserierna varit. Som invånare här skäms jag för att vi inte har reagerat tidigare”, säger pastorn Daniel Wramhult (Dawod, Aftonbladet, 2012-08-22).

Wramhult bekräftar det ”somalierna” vittnar om. Hans stöd kan betraktas som att det förhöjer ”de andras” trovärdighet i debatten.

Enligt Brune (1998) kan en enskild kommentar från medias empatiska artikelbidrag inte göra någon skada i skapandet av dikotomier men när (vita) auktoritära personer ständigt eftersöks för att giltigförklara ett påstående som uppkommit från ”de andra” skapas det samtidigt en stereotyp bild av ”invandrare”, med andra ord ett icke-vi.

5.3 Vilka får komma till tals?

5.3.1 Politiker och tjänstemän

Enligt van Dijk (2005) söker media efter (vita) politikers och tjänstemäns förklaringar och tolkningar av fenomen som redan beskrivits av ”den andre”. Detta framkommer i det studerade materialet. I en presskonferens inleder Anders Karlsson (C) med att säga:

”att det inte är säkert att det som somalierna i Forserum utsatts för har rasistiska förtecken. Ungdomsgänget som är anmälda för brotten är sedan länge kända i Forserum för andra typer av brottslighet” (Andersson, SVT Jönköpingsnytt 2012-08-22).

Karlssons uttalande kommer dagen efter att den somaliska föreningen har gått ut och sagt att deras medlemmar uppfattar att våldet och hoten de får uppleva har rasistiska förtecken. Citatet återger hur en maktrelation utövas mellan Karlssons och ”somalernas” definition av rasism. Den visar hur den (vite) mannen med sin särställning i samhället kan sammankalla till presskonferens och – utan samspel med ”de berörda” – förklara hur situationen ”egentligen” ligger till. Artikeln håller viss distans till sin källa men journalisten Andersson väljer att ge all röst åt Karlsson som tillhör makteliten i samhället medan ”somalernas” röster osynliggörs genom att de inte får komma till tals.

Van Dijk (2005) menar att media ofta ger politiker och andra experter ett större medialt utrymme vid frågor som berör ”invandrare” än till de som faktiskt är berörda av ämnet. Denna elit av politiker och tjänstemän får i sitt tolkningsföreträde en stegrande maktposition som kan ifrågasätta ”somalernas” beskrivning av den verkligheten ”de” upplever. Dessutom tenderar media att följa den information som kommer från myndigheters diskurser.

Enligt Bergström & Boreus (2005) finns det inom diskursen en viss kunskap som anses vara legitim och ger personer med auktoritet rätten att uttala sig om den, medan ”de andras” kunskap misskrediteras eller inte får komma till uttryck i samma utsträckning. Det kan appliceras på hur Karlsson förklarar att den rasism som ”somalerna” säger sig uppleva kommer från ett känt ungdomsgäng som inte har rasistiska motiv. Följande citat kan illustrera:

”De har alla haft problem länge. De har gjort andra saker tidigare. Den här gången har det blivit somaliska familjer de går på” (Dawod, Aftonbladet, 2012-08-22).

Van Dijk (2005) menar att ett typiskt karaktäristiskt drag i representationen av ”de andra” är att förmildra eller förneka att rasism existerar och ogiltigförklara kunskapen som kommer från ”den andre”. Denna icke-föreställning av rasism hittas ofta hos eliterna. Här är ännu ett exempel:

”Det är också väldigt viktigt att man tittar på samhället i stort. Att man inte direkt tänker att det här har att göra med att man är från Somalia eller från något annat land. Man måste titta på vad som faktiskt har hänt och vad ska vi som samhälle ta oss an för att inte sådana här saker ska hända” säger Helen Tarenius (Andersson, SVT Jönköpingsnytt, 2012-08-22).

Tarenius vill att ”man ska titta på vad som faktiskt har hänt”. Utifrån vad den somaliska föreningen har berättat till media kan citatet tolkas som att Tarenius inte tror på det ”somialierna” säger alternativt att hon inte bedömer deras utsagor för att vara objektiva eller trovärdiga nog. Genom att säga att man bör titta på det som ”faktiskt hänt” så utgår man från att det finns en annan sanning bakom de utsagor som gjorts från den somaliska föreningen. Det skulle kunna likställas med att säga att man bör titta på vad som faktiskt har hänt när en person berättar att hen blivit våldtagen.

Även Jan Rydholms beskriver händelserna på ett förmildrande sätt jämfört med ”de andra”:

”En sådan här extraordinär situation kräver extraordinära lösningar. Det är tydligt från kommunens sida att här ska vi mobilisera”, säger Jan Rydholm (Norman, Svenska Dagbladet 2012-08-23).

Rydholm, verksamhetschef för socialtjänsten är bekymrad över att det tidigare kända ungdomsgänget nu ger sig på invånare i Forserum med ”somalisk” bakgrund. Han ser på händelserna som ”extraordinära” men vad som gör det extraordinärt framkommer dock inte i artikeln. Valet att beskriva en situation som extraordinär när ”somialierna” i Forserum upplever det som ett tydligt rasistiskt angrepp kan för läsaren tolkas som ett förmildrande av rasism.

När Karlsson får frågan om det kända gänget har misshandlat andra tidigare, svarar Karlsson:

”Jag kan inte det i detalj. Jag vet att vi har haft en allmän strulighet och störningar här i Forserum” (Andersson, SVT Jönköpingsnytt, 2012-08-22).

Detta uttalande är i samband med att Karlsson säger att det inte finns några bakomliggande rasistiska motiv mot det som skett ”somialierna” i Forserum. Trots bristande kunskap om frågan anser Karlsson att hans bedömning av situationen är den korrekta. Brune (2006) och van Dijks teorier (2005) om att ”vi” tror oss veta bättre än ”de andra”, förtydligas i citatet när det uppenbaras att Karlsson faktiskt inte vet vad ungdomsgänget tidigare gjort sig kända för. Trots bevisad okunskap är fortfarande ”vår” förklaring den legitima och ”vi” vet vad som faktiskt har hänt medan ”de andras” kunskap ifrågasätts.

5.3.2 Röster från ”de andra”

Genom att analysera vilka som får medialt utrymme visas tydligt vilka grupper som inte får komma till tals. I alla artiklar som har använts som grund i denna studie har enbart två artiklar intervjuat ”somalier”. Den ena var Aftonbladet (2012-08-22) och den andra SVT Jönköpingsnytt (2012-08-21).

I Aftonbladets artikel får busschauffören Mohammed Diriye göra sin röst hörd när han besvarar vad Anders Karlssons sa om att det nödvändigtvis inte behöver vara rasism:

”De ropar ju ”åk härifrån, åk till ditt land” (Dawod, Aftonbladet, 2012-12-22).

Citatet är korthugget och andas en känsla av naivitet. I artikeln får inte citatet någon genomslagskraft mot vad Helen Tarenius, Anders Karlsson och Jan Rydholm tidigare har sagt. Uttrycket ter sig snarare för att vara en vädjan till kommunen att tro på ”deras” berättelse. Eftersom ”de andra” inte tillåts ges lika mycket utrymme i artikeln framställs ”de” som oförmögna att försvara sig mot elitens röster.

Begreppsparet ”vi och de” står för en konflikt mellan ”oss och ”de” (Kamali 2005). Konflikten uttrycks på olika sätt genom språket. Ett sätt att urskilja diskursen av ”de andra” är att se motsatser i språket media använder sig av:

*”Vi flydde från ett land i krig och så blir man utsatt för det här i det fredliga Sverige”
säger Abdula Abdi Dhinbi (Askelöf, SVT Jönköpingsnytt, 2012-08-21)*

Citatet visar ett motsatspar: ”krig” ställs mot ”fredliga Sverige” och ”de” förknippas med kriget och ”vi” förknippas med det freden. Enligt van Dijk är beskrivningen av ”de andra” oftast korrelerat till negativa egenskaper som i samma skeende ger ”oss” de positiva egenskaperna.

Följande citat identifierar ytterligare ett motsatspar i konstruktionen av ”de andra”:

*”De flesta i Forserum är bra, men den här lilla gruppen gör det svårt att bo kvar”,
säger Abdula Abdi Dhinbi från den somaliska föreningen (Askelöf, SVT
Jönköpingsnytt, 2012-8-21)*

”De flesta i Forserum är bra”, ”vi” tillhör majoriteten därför är ”vi” bra och ”den lilla gruppen” motsvarar något som ”vi” inte vill kännas vid. Citatets motsatspar är speciellt på det sättet att ”de andra” i just detta fall syftar på det hotfulla ungdomsgänget och inte ”somalierna”.

5.3.3 Avpersonifiering och generalisering

Nyhetschefen Gunilla Bunnvik rapporterar för Jnytt. I de båda artiklarna som analyserats har inga som utsatts för trakasserier fått komma till tals. Bunnvik berättar kort att ”somalierna” har utsatts för trakasserier och att polisen och socialtjänsten har kallats in för att se till att ”de” känner sig trygga igen. Informationen som ges är kort och sammanfattande och skiljer sig inte från vad som kan läsas i de andra artiklarna. Längden på artiklarna får det att nästan att likna korta notiser. Återkommande i texterna förekommer ordet trakasserier men aldrig ordet rasism eller främlingsfientlighet. Den enda personen som intervjuats är Susanne Gunnarsson från Samhällsföreningen som anordnat ett fackeltåg för att visa att det som skett i Forserum inte är acceptabelt (Jnytt, 2012-08-24). Som en gratis webbtidning som kan anses ha extra stort intresse att belysa regionala frågor kan det tyckas vara märkligt att inga ”somalier” får komma till tals. Jnytt väljer att inte intervjua ”somalier” som faktiskt drabbats av händelserna och det kan enligt van Dijk bidra till avpersonifiering och generalisering av ”somalier” när ”deras” röster klumpas ihop till en tyst röst och ”vi” istället börjar tala för ”de”. Istället leder generalisering till att alla i den ”utsatta” gruppen anses tycka, tänka och känna likadant. Genom att Jnytt endast låter personen från Samhällsföreningen göra sin röst hörd skapas därmed en bild av att ”de andra” inte kan tala för sig själva.

Enligt Brune (2006) kan förklaringen bero på att Jnytt har knappa resurser till att efterforska efter andra röster. Brune tillägger att rapportering där ”de berörda” inte får komma till tals och där medier ständigt eftersöker svar från eliter, kan bero på att medier följer en färdig mall på hur sådana här ”invandrarfrågor” ska behandlas och där finns inget utrymme för ”de”.

5.4 Integration och utanförskap

I denna underrubrik kommer endast Erik Helmersons ledarartikel att analyseras. Delvis för att språket i artikeln är komplext – inte för att det är ett högtravande språk – utan för att Helmerson pekar på flera saker som kan kopplas till teorin när han beskriver ”somaliernas” beteende. Genom att samla allt under en passande rubrik blir det lättare för läsaren att följa strukturen. Erik Helmerson inleder artikeln med enklare bakgrundsinformation om vad som skett i Forserum. Informationen skiljer sig inte från vad andra artiklar redan har rapporterat. Strax efter kommer följande stycken:

”Det har debatterats om det är rasism eller vanlig kriminalitet bakom trakasserier, men klart är att just somalier, i sin roll av afrikaner, muslimer och ofta lågutbildade, är en grupp som inte står högt i rang i samhället. När nu antalet somaliska flyktingar ökar

begär flera kommuner ökat stöd från staten, vilket inte är överdrivet dramatiskt.”
(Helmerson, Dagens Nyheter 2012-08-24)

Erik Helmerson visar en medvetenhet om att diskussionen kring definitionen av rasism har varit på tapeten i media och att ”somalierna” vill att händelserna ska ses som rasistiska. Ändå så ändrar han kurs och negligerar bort diskussionen om rasism när han skriver att ”det har debatterats om det är rasism eller vanlig kriminalitet bakom trakasserier, men”. Ordet men, kan tolkas som att han vet vad som ”somalierna” anser är viktigt men att han väljer att se förbi det när han skriver sin ledarartikel. Förbiseendet och förmildrandet av rasismen kan möjligen betraktas att ”vi” i media inte anser att ”deras” fråga är väsentlig. Istället börjar Helmerson skriva att ”somalier” inte står högt upp på listan eftersom de är ”afrikaner, muslimer och just somalier”. Genom att sätta negativa värderingar i samband med representationen av ”somalier” reproducerar Helmerson en negativ tankemodell hos sina läsare. Alla dessa egenskaper skapar tillsammans en fullständig konstruktionsbild av ”somalier”. Det finns inget kvar åt ”de” att bestämma över. Deras hudfärg, religion och ursprungsland har smutskastats. Deras rätt att skapa sin egen identitet förstörs i samma stund som Helmerson fattar pennen. Enligt vad som sägs och hur ”somaliernas” tilltalas i texten går det att dra slutsatsen att ”somalier” inte är beräknade att läsa det han har skrivit. Han talar om ”de” i tredje person genomgående i hela texten. Enligt van Dijk (2005) kan detta ses som ett sett att utestänga ”de andra” från det allmänna rummet. Helmerson skriver nämligen inte ”ni somalier är ” utan han skriver med orden ”de är”. Vidare i texten skriver Helmersson:

Däremot är det märkligt, och orättvist, att betrakta just somalier som bara svårintegrerade och kostnadskrävande. En studie från tankesmedjan Fores i fjol, företagarnas flykt, antyder att integrationsproblemen även ligger i det svenska majoritetssamhället. I andra länder – studien har främst granskat Storbritannien – brottas somalierna också med låg ursprungsutbildning, men där har de i högre grad blivit ”en välintegrerad del av ekonomin”. (Helmerson, Dagens Nyheter 2012-08-24)

Enligt van Dijk (2005) brukar nyhetsrapporterande om ”de andra” behandla frågor som är typiskt stereotypa för ”invandrare” såsom integration. I detta fall gör Helmerson det när han skriver om de som ”svårintegrerade och kostnadskrävande” även om hans syfte kanske är att visa motsatsen. Vem som betraktar ”somalierna” som svårintegrerade och kostnadskrävande framgår inte. Det lämnas till läsaren att avgöra. Det kan tolkas som att det är ”vi” som tycker att ”somalierna” är en belastning för samhället och att Helmerson har lösningen på problemet genom att han introducerar oss för tankesmedjans studie. Han skriver följande:

”Företagarnas flykt” [syftar på tankesmedjans studie] är en liten studie som bara tar upp somalier, men dess slutsatser kan överföras till hela integrationspolitiken. Det är

mer fruktbart att hjälpa människor att hjälpa sig själva än att sucka över hur svårintegrerade de är.” (Helmerson, Dagens Nyheter 2012-08-24)

Van Dijk (2005) har forskat i hur ”vita” människor ger sig själva rätten att tolka och dra slutsatser i frågor som berör ”de andra” speciellt i ”etniska situationer”. Helmerson drar slutsatsen att ”det svenska majoritetssamhället” är grunden till ”somialernas” integrationsproblem och att föregångslandet är Storbritannien som inte har ”vårt” problem. Genom att Helmerson skriver ”det svenska majoritetssamhället” kan det tänkas att ”somialerna” automatiskt exkluderas från den termen eftersom ”de” underförstått tillhör en minoritet och ”de” ska ju bli hjälpta med självhjälp så då kan ”de” omöjligtvis tillhöra ”oss”.

Helmersons artikel stämmer väl med van Dijk teori om att media har en tendens att lägga större vikt att tillskriva ”de” problem som minoriteter förknippas med än vad ”de” faktiskt känner att ”de” själva upplever. Helmersons ledarartikel skulle istället kunna ha ägnas åt att stödja ”somialerna” i deras kamp om definitionen över vad som är rasism än att skriva en ledarsida där han utmålar ”de” som ”en grupp i utanförskap”.

6 Slutsats och avslutande diskussion

Syftet med denna studie var att ta reda på hur ”somalier” framställs av media och svara på vilka som får komma till tals. Med teoretisk utgångspunkt i diskursanalys och i van Dijks och Brunnes teorier om reproduceringen av ”de andra” har frågorna besvarats. Denna studie har till exempel synliggjort att media är ett starkt maktcenter som bestämmer dagordningen för vad som ska läsas. Deras syn på hur de vill tolka och beskriva en händelse avgör hur ”somalier” representeras i media. De som fick komma till tals var främst politiker och tjänstemän. Kommunalrådet Anders Karlson, integrationsansvarig Helen Tarenius och socialtjänstchefen Jan Rydholm fick störst utrymme i den mediala debatten. Studien visar att politiker och tjänstemän inryms i en maktposition som kan användas emot ”somalierna”. När det uppstod en debatt huruvida trakasserier hade rasistiska motiv eller inte framkom det i analysen att den så kallade eliten fick komma till tals flest gånger, vilket inte är konstigt enligt van Dijks och Brunnes teori om reproduceringen av ”de andra”. De menar att media har en tendens att följa eliternas tolkningar och förklaringar men även den diskurs som råder inom myndigheter. Det blir märkbart när Mohammed Diriyes vädjan till att bli betrodd inte får någon slagkraft i den mediala debatten. Istället så misskrediteras deras berättelser av makteliten. De få gånger som ”somalierna” fick höras kunde en subtil reproducering av ”de andra” synas i analysen. Citaten konstruerade ”oss” som det fredliga Sverige och ”de” som kriget, med andra ord tillskrivs ”vi” positiva egenskaper och ”de” tillskrivs negativa egenskaper. Enligt van Dijk och Brune är det viktigt att inte bara titta på vilka som kommer till tals utan också vilka som inte kommer till tals. Av totalt sju artiklar som granskade representerades ”somalierna” i två stycken. I analysen av Jnytt artiklar blev aldrig ”somalierna” intervjuade för att kunna bidra till historieberättandet. Istället fick Susanne Gunnarsson från Samhällsföreningen utrymme att berätta om det fackeltåg föreningen har styrt upp för att stödja ”somalierna”. Förklaringen kan enligt Brune bero att Jnytt har knappa resurser för att kunna rapportera nytänkande men faktum kvarstår att avsaknaden av ”somalieras” egna röster i medias händelseutveckling kan enligt teoretikerna bidra till skapandet av konstruktionsbilden av ”de andra”. Medias val att ge större utrymme till polisens uttalanden i artiklarna är också en bidragande faktor till att upprätthålla dikotomier som inte är önskvärda för ”somalierna”. Polisens svar på ”somalieras” klagomål berodde enligt polisen på kulturella skillnader. Detta indikerar att polisen inte ser ”somalier” som ett ”vi” utan att ”de” representerar något som ”vi” inte identifierar ”oss” med. Det går inte enbart att beskylla polisen och politikerna för att generalisera och negligera ”somalieras” kunskap. Även media gör sig samtidigt skyldiga till reproduktionen, som tidigare nämnts gör media ett val att framhäva en viss grupp och utesluta en annan. Media kunde ha

valt att framhäva ”somialernas” klagomål mer och inte låta polisen få tala så stort utrymme.

I Eriks Helmerson ledarartikel skriven för Dagens Nyheter framställdes ”somalier” klart och tydligt som ett ”icke-vi”. ”Somalierna” fick dras med negativa benämningar som ”kostnadskrävande och svårintegrerade”. Dessutom blev deras ursprung, hudfärg och religion negativt reproducerade genom att Helmerson förklarade att dessa attribut inte var högt i rank i samhället. Helmerson berättade även om hur integrationsproblemen med ”somialerna” skulle lösas. Enligt van Dijk (2005) är det vanligt att (vita) inom eliten tar sig rätten att uttala sig i ”etniska situationer” som berör ”invandrare” och att de har tolkningsföreträde. Dessutom riktar sig sällan argumenten till objekten utan läsarna är den som författaren identifierar sig med.

Denna uppsats har synliggjort att media framställer ”somalier” i Forserum på ett stereotypt sätt samt att media bidrar till skapandet av ”de andra”.

7 Referenser

Böcker

- Badersten, Björn, 2006. *Normativmetod: Att studera det önskvärda*. Lund: Studentlitteratur
- Beckman, Ludvig, 2007. *Grundbok i idéanalys: Det kritiska studiet av politiska texter och idéer*. Stockholm: Santérus förlag
- Bergström, Göran; Boréus, Kristina, 2005. *Textens mening och makt – Metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys*. Lund: Studentlitteratur
- Brune, Ylva, 1998. *Mörk magi i vita medier – Svensk nyhetsjournalistik om invandrare, flyktingar och rasism*. Stockholm: Carlsson Bokförlag
- Brune, Ylva 2006. *Den dagliga dosen. Diskriminering i Nyheterna och Bladet. I Mediernas Vi och Dom. Mediernas betydelse för den strukturella diskrimineringen*. Stockholm
- Börjesson, Mats, 2003. *Diskurser och konstruktioner: en sorts metodbok*. Lund: Studentlitteratur
- de Beauvoir, Simone, 2002: *Det andra könet*, Stockholm: Nordstedts. Ursprunglig titel: *Le Deuxième Sexe*
- Dijk, Teun A. van, 2005. *Elitdiskurser och institutionell rasism. I Bortom Vi och Dom. Teoretiska reflektioner om makt, integration och strukturell diskriminering*. Stockholm: SOU 2005:41
- Foucault, Michel, 1993. *Övervakning och straff: Fängelsets födelse*. Lund: Arkiv Förlag
- Golding, Peter; Murdock, Graham, 2000. *Culture, Communications and Political Economy*. I Curran, James & Gurevitch Michael (red.) *Mass Media and Society*. London: Arnold
- Grönmo, Sigmund, 2006. *Metoder i samhällsvetenskap*. Malmö: Liber
- Hartman, Jan, 2004. *Vetenskapligt tänkande. Från kunskapsteori till metodteori*. Lund: Studentlitteratur

Hultén, Gunilla, 2009. *Journalistik och mångfald*. 1. uppl. Lund: Studentlitteratur

Lundquist, Lennart, 1993. *Det vetenskapliga studiet av politik*. Lund: Studentlitteratur.

Kamali, Masoud, 2004. *Media, experter och rasismen*. I: S. Larsson & C.Englund (red): *Debatten om hedersmord – feminism eller rasism*. Stockholm: Svartvitts Förlag.

Kamali, Masoud, 2005. "Ett europeiskt dilemma". I *Bortom Vi och Dom. Teoretiska reflektioner om makt, integration och strukturell diskriminering*. Stockholm: SOU 2005:41

Teorell, Jan; Svensson, Torsten, 2007. *Att fråga och att svara. Samhällsvetenskaplig metod*. Malmö: Liber

Said, Edward W (2000). *Orientalism*. Stockholm: Ordfront förlag

SOU 2005:41. *Bortom Vi och Dom. Teoretiska reflektioner om makt, integration och strukturell diskriminering*. Stockholm

SOU 2005:56. *Det blågula glashuset – strukturell diskriminering i Sverige*. Stockholm

SOU 2006:21. *Mediernas Vi och Dom. Mediernas betydelse för den strukturella diskrimineringen*. Stockholm

Fullständig förteckning över genomgångna artiklar

Aftonbladet (2012-08-22) *Somalier tvingas fly sina hem i Forserum*. Dawod, Nivette. <http://www.aftonbladet.se/nyheter/article15296149.ab> (hämtad 2013-01-07)

Dagens Nyheter (2012-08-24). *Knappast dömda till utanförskap*. Helmerson, Erik. <http://www.dn.se/ledare/signerat/knappast-domda-till-utanforskap> (hämtad 2013-01-07)

Jnytt (2012-08-22) *Somaliska barn hålls hemma från skolan*. Bunnvik, Gunilla. <http://jnytt.se/nyhet/49154/somaliska-barn-halls-hemma-fran-skolan-i-forserum> (hämtad 2013-01-07)

Jnytt (2012-08-23) *Fackeltåg till stöd för de somaliska familjerna*. Bunnvik, Gunilla. <http://jnytt.se/nyhet/49203/fackeltag-till-stod-for-de-somaliska-familjerna> (hämtad 2013-01-07)

Svenska Dagbladet (2012-08-23) *Polisen: De förstår inte det svenska rättssystemet*. Norman, Filip. http://www.svd.se/nyheter/inrikes/polisen-de-forstar-inte-det-svenska-rattssystemet_7444370.svd (hämtad 2013-01-07)

SVT (2012-08-23) *Det är brottsoffren som har rätt att beskriva*. Petterson, Mikael. <http://www.svt.se/nyheter/sverige/det-ar-brottsoffren-som-har-ratt-beskriva> (hämtad 2013-01-07)

SVT Jönköpingsnytt (2013-08-22). *Inte nödvändigtvis rasism*. Andersson, Ida. <http://www.svt.se/nyheter/regionalt/jonkopingsnytt/inte-nodvandigtvis-rasism> (hämtad 2013-01-07)

SVT Jönköpingsnytt (2012-08-21). *Somalier uppmanas flytta efter hot*. Askelöf, Maria. <http://www.svt.se/nyheter/regionalt/jonkopingsnytt/somaliska-barn-tas-ur-skolan> (hämtad 2012-01-07)